

**Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти**

**ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск 8

Маріуполь – 2020

ББК 74.04к2
УДК 371.014.5(477)(06)

Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. 148 с.

Члени редколегії:

Задорожна-Княгницька Л.В., докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Воєвутко Н.Ю., кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Мойсеєнко Р. М., кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Нетребя М. М., кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Тимофєєва І.Б. кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Рецензенти:

Голюк О.А. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського.

Зайцева О.М. – кандидатка педагогічних наук, доцентка, Глухівський національний університет імені Олександра Довженка.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету іноземних мов
Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 22 жовтня 2020 року)

441242b97e1ad79cc125678d003fbbe2/83888b81f4673342c22569fb0041f52a?Open Document (дата звернення: 17.07.2020).

8. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.

9. Іонова О.М., Лукьянова Ю.С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: монографія за редакцією проф. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ, 2009. Вип. XXIII №1. С. 69-72.

10. Носко М.О., Гаркуша С.В., Воєділова О.М. *Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні*: монографія. К. : СПД Чалчинська Н.В., 2014. 300 с.

11. Смирнов Н. К. *Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе*: Методическое пособие. Москва : АПК и ПРО, 2002. 121 с.

УДК 159.99:373.3/.5.091.26

Воєвутко Н.Ю.,
Цехмістер О.М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ МОНІТОРИНГУ ОСВІТНІХ ДОСЯГНЕНЬ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** В статті розглядаються питання моніторингу якості освіти. Обґрунтовано зв'язок між моніторингом і підвищенням ефективності освітнього процесу. Доведено, що моніторинг – це сучасний механізм управління якістю шкільної освіти, система інструментарію, що забезпечує оцінювання ефективності освітнього процесу, визначення подальших дій для його покращення.*

***Ключові слова:** контроль, моніторинг, освіта, розвиток ЗЗСО, якість освіти.*

Постановка проблеми. В умовах реформування національної системи освіти актуальними є проблеми педагогічної діагностики, оскільки неможливо досягти високого рівня навчальних досягнень учнів без прискіпливого контролю за ходом навчального процесу. Проблема оцінювання навчальних досягнень учнів і проблема оцінювання ефективності навчання пов'язані між собою. Шляхи розв'язання цих проблем — моніторингові дослідження. Основний зміст моніторингу полягає в одержанні інформації про стан освіти з метою прийняття управлінських рішень щодо переведення її на якісно новий рівень. Моніторинг якості освіти надає об'єктивну інформацію про дійсний стан освіти, надає можливість відкривати можливості для постійних продуктивних змін якості освіти. Проблема якості освіти є загальнодержавною, регіональною та локальною для кожного загальноосвітнього навчального закладу.

Актуальність здійснення моніторингу полягає у тому, що рівень вітчизняної освіти не відповідає світовим критеріям якості, тому дуже важливим в наш час є проведення досліджень у цьому напрямку.

Проблема полягає у відсутності відпрацьованої централізованої системи збору й обробки управлінської інформації, що унеможлиблює узагальнення даних щодо стану системи загальної середньої освіти та процесів, які в ній відбуваються, це, в свою чергу, призводить до неузгодженості прийнятих управлінських рішень із реальними вимогами сьогодення та попитом громадськості на освітні послуги.

Саме вирішення цієї проблеми потребує пошуку нових шляхів для об'єктивного оцінювання якості освіти, надання теоретичного обґрунтування показникам, критеріям якості та методам, які при цьому застосовуються.

Це спричинило нагальну необхідність розвитку та удосконалення системи оцінювання якості освіти і створення національної системи моніторингу якості освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність окресленої проблеми підтверджується дослідженнями відомих науковців. Проблему моніторингу якості освіти досліджували багато вчених, як вітчизняних, так і зарубіжних.

Наприклад, методологію моніторингових досліджень якості ЗССО та використанням інформації для здійснення державного управління освітою займалися С. Шишов, Т. Лукіна, О. Ляшенко, О. Майоров; побудовою моделей систем моніторингу якості та моніторингового супроводу діяльності органів державного управління освітою на різних рівнях функціонування системи освіти – В. Беспалько, З. Рябова; створенням технології оцінювання якості освіти та створенням відповідного вимірного інструментарію для моніторингових досліджень – Г. Єльнікова, Л. Іонова; узагальненням світового досвіду становлення національних систем моніторингу якості освіти та проведення міжнародних порівняльних досліджень у цій сфері – О. Локшина, Т. Лукіна; розробкою проблеми використання інформаційних систем і технологій в організації моніторингу якості освіти – В. Нуждін, В. Приходько та багато інших.

Однак, на нашу думку, у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості шкільної освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання.

Мета статті – дослідити психолого-педагогічні умови організації моніторингу освітніх досягнень у закладі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж розглядати якість освіти як об'єкт моніторингу, здається доцільним визначити поняття: «освіта», «якість», «якість освіти».

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні **на період до 2021 року** наголошується на тому, що «освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів,

зміцнення авторитету та конкурентоспроможності держави на міжнародній арені» [6].

Що стосується визначення «якості освіти», то можна навести кілька визначень цього поняття:

1) якість освіти – певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного і морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання;

2) якість освіти як галузь соціальних послуг – здатність її органів керування і безпосередніх виробників освітніх послуг задовольняти встановлені або передбачувані потреби суспільства, окремих соціальних груп і громадян в отриманні освіти або набутті професійної компетентності [9].

Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Найбільш точним у концептуальному розумінні є таке: якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості [12].

Українське законодавство дає наступне визначення: «якість освіти - відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [10].

Моніторингові дослідження є надійним інструментом аналізу різноманітних аспектів освітнього процесу. Вони дозволяють отримати реальну картину результативності нововведень, напрямів плану розвитку навчального закладу, якості знань учнів тощо.

Порівнюючи зазначені погляди, можна виділити ті спільні риси, що притаманні їм усім. По-перше: моніторинг розглядається науковцями як інформаційна система, що постійно поповнюється; по-друге: основним показником ефективності освітнього процесу виступає шкільна оцінка. При таких підходах, на наш погляд, не можливо мати цілісне уявлення про стан якості освіти та його відповідності Державним стандартам, як на загальнонаціональному та регіональному рівнях, так і на шкільному.

Саме моніторинг є технологічною основою системи управління знаннями, дозволяє накопичувати й обробляти значну кількість даних, що містять сконцентровану й узагальнюючу інформацію і можуть використовуватися для прийняття рішення. Зрештою, моніторингові дослідження допомагають створити систему методичної роботи навчального закладу.

У педагогічній науці існує значна кількість визначень поняття «освітній моніторинг». Наприклад, Г. Єльнікова зазначає, що освітній моніторинг – це супроводжувальне вистежування і поточна регуляція будь-яких процесів в освіті. Це система, що складається з показників, об'єднаних в еталон, методів їх розробки і постійного спостереження за цими показниками, за станом та динамікою спостережуваного об'єкта з метою його оперативної діагностики, випереджувального визначення його диспропорцій, вироблення та коригування управлінських рішень [1].

Основними напрямками освітнього моніторингу визначають:

- моніторинг якості освіти;
- моніторинг рівня соціалізації особистості;
- моніторинг інтересів учнів;
- моніторинг освітніх потреб учнів та місцевого суспільства;
- моніторинг рівня професіоналізму педагогічних кадрів;
- моніторинг стану здоров'я учнів [5].

У науковій літературі виділено такі функції освітнього моніторингу:

- інформаційна – дає можливість з'ясувати результативність педагогічного процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотний зв'язок. На цій основі відбувається участь в управлінні педагогічним процесом, аналізується ефективність виховання і навчання. При дослідженні навчального процесу фіксуються не лише показники знань, умінь, навичок, основна увага спрямована передовсім на особливості протікання, розвитку власне освітнього процесу;

- діагностична – функція моніторингу виявляється у вигляді перевірки рівня знань і вмінь в порівнянні з попередніми досягненнями, виявлення проблем, чинників, відхилень від певних норм і стандартів;

- корекційна – допоможе усунути негативні моменти у професійному становленні педагога, спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення і фіксацію не прогнозованих, несподіваних результатів реалізації освітньої роботи;

- кваліметрична – визначає систему індикаторів і критеріїв якості освіти та проведення оцінних процедур, що дає змогу скласти думку про якісний стан системи освіти; - аналітична – результати одержані за показниками якості освіти аналізуються і відповідно інтерпретуються;

- моделююча – ця функція тісно пов'язана з попередньою, оскільки побудова різноманітних моделей ситуацій, впливів на них суспільних, політичних процесів та інших факторів можлива лише після проведення детального аналізу виявленого стану системи освіти;

- прогностична – моніторинг не лише фіксує поточний стан освітнього процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню подальших тенденцій його розвитку і внесенню відповідних коректив, що створює передумови удосконалення;

- управлінська – завершальним етапом реалізації моніторингової діяльності є прийняття управлінських рішень, спрямованих на усунення небажаних наслідків для поліпшення якості освіти [11].

Метою педагогічного моніторингу є вивчення певних аспектів функціонування освітньої галузі: аналіз навчальних досягнень вихованців, учнів за певний період; оцінювання рівня опанування педагогічними працівниками інноваційних технологій; вивчення ефективності управлінських механізмів.

Основними завданнями освітнього моніторингу є: установлення зв'язків між рівнем навчальних досягнень учнів і соціальними умовами їхнього життя; оцінювання кадрового забезпечення, навчально-методичного, матеріально-технічного оснащення навчально-виховного процесу навчального закладу; оцінювання впливу на навчальний процес державного стандарту освіти, який

визначає вимоги до обов'язкових компетентностей і результатів навчання, загальний обсяг навчального навантаження учнів, навчальних програм, методичного забезпечення тощо.

Таким чином, всі функції моніторингу підпорядковуються загальній меті підвищення ефективності діяльності навчального закладу і спрямовані на забезпечення наукового підходу в управлінні навчально-виховним процесом. Усі вищезазначені функції необхідні, взаємопов'язані і складають єдиний цикл.

На цій підставі формуються вимоги до моніторингу:

- об'єктивність – це максимальне уникнення суб'єктивних оцінок, врахування всіх результатів (позитивних і негативних), створення рівних умов для всіх учасників навчально-виховного процесу;

- надійність – сталість результатів, що можна отримати при повторному контролі, які проводять інші особи;

- гуманістична спрямованість моніторингу передбачає створення умов доброзичливості, довіри, поваги до особистості, позитивного емоційного клімату.

Результати моніторингу не можуть бути використані для застосування будь-яких репресивних заходів, а повинні мати тільки стимулюючий характер у випадку зміни ставлення об'єктів педагогічного процесу до своєї навчальної, професійної та суспільно корисної діяльності;

- врахування психолого-педагогічних особливостей означає вивчення рівня освіти, професіоналізму, загального розвитку, індивідуальних особливостей об'єкта, а також умов і конкретних ситуацій проведення обстежень, що передбачають диференціацію контрольних та діагностичних завдань;

- систематичність – проведення етапів і видів моніторингу в певній послідовності та за відповідною системою;

- валідність – повна і всебічна відповідність пропонованих контрольних завдань змісту досліджуваного матеріалу, чіткість критерію оцінювання [2].

Оскільки моніторингові дослідження надають різноманітну інформацію щодо багатьох аспектів навчально-виховного процесу, то моніторинг як цілісна система має бути комплексним.

Складовими цієї системи є такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні компоненти: педагогічне дослідження; психологічне дослідження; соціологічне дослідження; методичне дослідження; дослідження управління освітньою системою [3].

Моніторинг спрямовує на постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату.

Моніторинг корисно проводити на окремих етапах роботи з метою отримання оперативної інформації та своєчасного корегування дій. Вибір досліджуваної проблеми, зазвичай, здійснює адміністрація закладу. Моніторинг проводиться, як правило, у строки, визначені адміністрацією навчального закладу, і включає три етапи.

1. Підготовчий: формулювання мети – правильно сформульована мета дає можливість чітко визначити наступний крок; визначення об'єкта і напрямів досліджень: системність роботи класного керівника; успішність учнів з певного

предмета; розвиток індивідуальних здібностей учнів; якісний склад педагогічного колективу; стан і результативність методичної роботи; професійна компетентність учителя тощо; вибір критеріїв та інструментарію, відповідно до поставленої мети обирають виконавці у рамках цілеспрямованого дослідження.

2. Практичний: збір інформації; аналіз документації; анкетування, тестування; самоаналіз діяльності.

3. Аналітичний: обробка отриманих результатів; систематизація інформації; аналіз даних; висновки, прийняття відповідного управлінського рішення; розробка рекомендацій, що корегують виконання планів, програм (за необхідності) і т.д.; визначення подальших об'єктів моніторингу.

Моніторинг в освітньому закладі дає можливість на ранніх етапах з'ясувати причини, які сповільнюють навчально-виховний процес, а також дозволяє адміністрації навчального закладу самостійно формулювати і вирішувати освітні проблеми. Аналіз діяльності виконавців можна проводити за такими основними показниками: ступінь виконання планів, якість виконання; вміння самоорганізації; самооцінка діяльності та її результатів; наявність нових і раціональних форм і методів у організації праці; здатність до творчої та дослідницької діяльності. Загалом, попередній аналіз і оцінка діяльності виконавців є умовами успішної управлінської діяльності [8].

Моніторинговий підхід у навчальному закладі дає можливість керівнику: побачити успіхи й недоліки в діяльності педагогічного колективу, внести корективи; створити соціально-психологічні умови для самореалізації колективу; простежити за змінами, які відбуваються у освітньому процесі; отримати матеріали і підстави для порівняння, аналізу; спланувати подальшу роботу адміністрації, науково-методичну роботу; визначити причини негативних рейтингів закладу; прогнозувати об'єктивні дані динаміки освітнього процесу.

Для якісного і ефективного впровадження моніторингу в управлінську діяльність необхідно розробити нормативно-правове, науково-методичне, кадрове забезпечення.

Нормативно-правове забезпечення: розробка положення про моніторинг; внесення коректив в організаційну структуру; розробка спеціальних інструкцій із проведення моніторингу; розробка форм бланків, комп'ютерних програм.

Науково-методичне забезпечення: ознайомлення з сучасними теоріями, технологіями, соціальними системами; визначення напрямів упровадження; опрацювання літератури; вибір, розробка та адаптація діагностичних матеріалів; створення технології обробки результатів.

Кадрове забезпечення: модифікація структури управління (введення функціональних служб); навчання педагогічних кадрів; підготовка технічних виконавців [4].

За результатами моніторингу якості знань адміністрація школи визначає:

- реальний стан навчального процесу за основними показниками та динамікою його змін протягом досліджуваного періоду;
- проблемні питання в роботі педагогічних працівників;

- рівень знань учнів, вплив негативних чинників, шляхи їх усунення;
- розробку корекційних програм щодо ліквідації невідповідності рівня навченості рівню здібностей згідно Державних стандартів;
- підвищення рівня вдосконалення, самовдосконалення й самоорганізації учасників навчально-виховного процесу;
- удосконалення взаємовпливу та взаєморозуміння на рівнях: «батьки — учень — учитель — адміністрація»;
- динамічний розвиток мотивації учасників навчально-виховного процесу щодо підвищення якості знань;
- необхідні управлінські рішення щодо підвищення якості навчального процесу.

Наприклад, завдяки педагогічному моніторингу в «Гімназії зі структурним підрозділом початкової школи №1» м. Маріуполя ми змогли визначити негативні явища, характерні для нашого закладу, які гальмують розвиток освіти, а саме:

- зниження інтересу учнів до знань, зокрема невміння вчитися й долати труднощі пізнавальної діяльності;
- монотонність і одноманітність діяльності учня та вчителя;
- відсутність швидкої зміни подій;
- випадки вибору неоптимальної методики організації НП;
- інертність вчителів щодо впровадження інноваційних технологій, тощо.

Педагогічний колектив закладу працює над пошуком шляхів усунення негативних явищ: причин педагогічних невдач; створення системи заходів з їх усунення; спонукання до самоаналізу своєї діяльності; створення умов для розкриття творчого потенціалу вчителя; надання рекомендацій для самоосвітньої діяльності.

Спостереження за динамікою рівня навченості учнів забезпечує умови для особистісно зорієнтованого підходу щодо створення ситуації, в яких учасники НВП прагнуть до самовдосконалення і самореалізації.

Педагогічний колектив школи, забезпечив поступове підвищення достатнього рівня знань та зниження середнього і початкового.

Особистісно зорієнтований моніторинг навчальних досягнень учнів в закладі використовується з метою детального глибокого аналізу педагогічної діяльності вчителів і якості навченості учнів.

Висновки. Моніторинг — це інноваційний засіб якісного управління навчальним закладом, що є комплексом заходів зі спостереження, оцінювання трансформацій керованого об'єкта і спрямування цих трансформацій на досягнення заданих форматів розвитку об'єкта. Педагогічний моніторинг розглядають як систему неперервного, довготривалого спостереження, контролю й оцінювання стану освітнього процесу та управління ним. Моніторинг якості освіти становить технологію управління, оскільки є системою збору і використання такої інформації, без якої неможлива побудова керованого освітнього процесу. Застосовуючи моніторинг на різних рівнях управління — керівному, педагогічному, учнівському — можна значно

підвищити як ефективність діяльності кожного учасника педагогічного процесу, так і ефективність діяльності закладу освіти в цілому. На підставі даних моніторингу стає можливим здійснення корекції діяльності тих чи інших ланок функціонування освітньої системи, підвищення майстерності педагогів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні проблеми вдосконалення технологій моніторингу якості освітнього процесу.

Література

1. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія. Київ: ДАККО, 1999. 303 с.
2. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління: курс лекцій. Київ. ЦППО АПН України, 2003. 133 с.
3. Зінькова Г. Р. Моніторинг якості освіти в системі управління школою. *Управління школою*. 2016. № 7–9. С. 41–43.
4. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ: Шкільний світ, 2006. 128 с.
5. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник. / Д.М. Бодненко, О.Б. Жильцов, О.Л. Лещинський, Н.П. Мазур. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013: URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 19.09.2020)
7. Нуждин В. Н. Проблемы управления качеством высшего образования. URL: <http://tqm.stankin.ru/arch/n01/04.html> (дата звернення: 19.09.2020)
8. Патрикеева О. О. Моніторингові дослідження в системі управління закладом освіти. Проблеми якості освіти: теоретичні і практичні аспекти: матеріали методолог. семінару. Київ. 2007. С. 154-159
9. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. №347. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 18.09.2020)
10. Про освіту: Закон України від 05 серп. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.09.2020)
11. Темненков В. В. Теоретичні засади, цілі та завдання моніторингу якості освіти. URL: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=197 (дата звернення: 20.09.2020)
12. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття. / пер. з англ. В. Біленького. Львів: Літопис, 2018. 296 с.

УДК 37.072 (045)

**Воєвутко Н.Ю.,
Шувалова О.Ю.**

МЕТОДИЧНА РОБОТА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

***Анотація.** В статті досліджено й визначено зміст поняття «методична робота закладу загальної середньої освіти»; проаналізовано*